

DE ZELFZWICHTER 1993

72

BAKKER *de Rappe Schoenlapper*
FA. DOORNBOS & PETERS

A-kerkhof 33 - 9712 BC GRONINGEN
Telefoon 050-120807

Naar windmolen

Joeswert

te Feerwerd voor:

- * tarwemeel
- * tarwebloem
- * rijst
- * gort
- * pannekoekenmeel
- * gemengd graan
- * en andere molen-
produkten (ook
voor zelfbakkers
(sters)

Dinsdag t/m zaterdag geopend
13.30 - 18.00 uur.

MOLENAAR ROLF WASSENS

TEL. 05941-1545.

- * *Wedgewood*
- * *Kristal*
- * *Tafelbestek en
Tinnen artikelen*

WOLDRING

Oosterstraat 19
Groningen - Tel. 050-133880

*Meubels
en
Verlichting*

WOLDRING

Stoeldraaijerstraat 25
Groningen - Tel. 050-143222

DE ZELFZWICHTER

Jaargang 20. nummer 72
December 1993

De Zelfzwichter is het orgaan van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, opgericht 4 oktober 1973. Het blad verschijnt in de maanden **maart, juni, september en december**. Aan het lidmaatschap van de Vereniging van minimaal **f 20,-** per jaar is het abonnement van **De Zelfzwichter** gekoppeld. Losse nummers kosten **f 2,50** exclusief porto.

Correspondentie-adressen

Vereniging Vrienden van de Groninger Molens: Postbus 213, 9700 AE Groningen.
Redactie van De Zelfzwichter: H. A. Hachmes, Mezenlaan 43, 9663 CM Nieuwe Pekela.

Adressen dagelijks bestuur van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens:

T. de Jong (voorzitter), Barkstraat 15, 9745 BV Hoogkerk, tel. 050-56 59 53.
Dr. F. L. Humbert (secretaris), Oosterweg 11, 9751 PA Haren(Gr.), tel. 050-348169.
Mevr. B. Tiemens (Penningmeester), Stein van Malsenstraat 21, 9842 PS Niezijl, tel. 05947-1 34 50.
B. Dijk (technisch adviseur), Aduarderdiep 3, 9833 TG Den Ham (Gr.), tel. 05903-17 22.

Redactie

C. E. van der Horst, Scheemda
W. O. Bakker, Harkstede
H. Berends, Sebaldeburen
H. A. Hachmer, Nieuwe Pekela
P. van Dijken, Uithuizermeeden

Aan dit nummer werkten verder mee:

Hidde Berends, H. Blaauw, Martin E. van Doornik, Dr. F. L. Humbert, T. Kalk, H. Noot, B. Oomkens, J. E. J. Sterenberg, Bea Tiemens, J. A. L. Trouw.

Vormgeving en montagewerk

Drukkerij Actief Scheemda

Zet- en drukwerk

Drukkerij Actief Scheemda

In deze Zelfzwichter:

Redactioneel - Redactie wijziging.....	2
Bestuursmededelingen	4
Najaarsvergadering -	
twintigjarig bestaan.....	5
Molennieuws	7
Molenstichting Winsum neemt	
vijf molens over	13
Najaarsexcursie 1993	15
Molenreisje	17
De molenwieken	18
Een terugblik van drie Groninger	
molenvrienden	21
Jubileumexcursie Westfälische	
Mühlenstrasse (deel 1)	28
De tjasker terug in de provincie	33
Verstild verleden (deel 7)	36
Het archief-documentatiecentrum	37
Gilde nieuws	38
Over een molenverzameling	39

Redactioneel

Wijziging redactie

In het volgende jaar zal er in de redactie en redactiecommissie wijzigingen plaatsvinden. Het zal U wellicht opgevallen zijn dat de lay-out verzorgd is door de drukkers van dit tijdschrift en niet meer zoals gebruikelijk door Martin van Doornik. Om de procedure van het maken van de Zelfzwichter te vereenvoudigen is besloten om in 't vervolg de lay-out van dit periodiek rechtstreeks te laten verzorgen door Drukkerij Actief Scheemda. De firma die ook dit tijdschrift drukt. Tot nog toe werd ons blad al bijna 12 jaar in z'n vorm gegoten door Martin van Doornik. Zo'n 50 nummers heeft hij voor de vereniging gereed gemaakt. Dat betekent vier keer per jaar typen, knippen, ontwerpen, overleggen en wat al niet meer. Een gigantische klus waar wij als redactie, maar ongetwijfeld ook het gehele bestuur hem héél erg dankbaar voor zijn.

*Martin van Doornik in z'n woning te Westernieland bezig met de montage van 'De Zelfzwichter' op een lichtbak. Poes kijkt toe.
Foto van hemzelf juni '93*

De volgende wijziging betreft het eind-redakteurschap. Vanaf juni 1985, dus al weer ruim acht jaar, ben ik eind-redacteur van dit tijdschrift. Ik vind nu het punt aangebroken deze activiteit te beëindigen en het roer over te dragen aan een jongere generatie. Met veel genoegen heb ik het werk aan De Zelf-

zwichter verricht en de positieve reacties die ik ontving van U als lezer hebben enorm stimulerend gewerkt. De redactie heeft steeds goed met elkaar samengewerkt. Een feit waar ik erg dankbaar voor ben. Ook gaat mijn dank uit naar al diegene die hebben bijgedragen aan De Zelfzwichter, waar door deze is geworden zoals hij nu is. De heer Hendrik Hachmer heeft zich bereid verklaard het eind-redakteurschap op zich te nemen. Ik wens hem daar veel succes mee !

C.E. van der Horst

Voor het volgende nummer van 'De Zelfzwichter' (maart 1994) wordt u verzocht uw kopy in te zenden vóór

17 februari 1994

*Met de beste wensen
voor Kerstmis en het Nieuwe jaar*

Betaling van de contributie

Bij deze laatste Zelfzwichter van 1993 vindt u een acceptgirokaart voor de betaling van de contributie voor het volgend jaar. Wij hopen uiteraard dat u deze weer snel voldoet, zodat de activiteiten, zoals het produceren van dit prachtige verenigingsorgaan, doorgang kunnen vinden.

Een aantal leden heeft afgelopen jaar per abuis de contributie twee maal betaald. Omdat het veel administratieve rompslomp geeft om deze tweede betaling terug te storten, heb ik deze betaling als contributie voor 1994 geboekt. De leden die dus in 1993 twee maal hun contributie hebben betaald, zullen bij deze Zelfzwichter geen acceptgirokaart vinden.

Leden die buiten Nederland wonen, moeten soms hoge onkosten betalen wanneer zij de contributie via de acceptgirokaart willen voldoen. Een oplossing hiervoor is de contributie te betalen door middel van een Eurocheque en deze via de post naar mij te sturen (adres voor in dit blad).

Voor verdere vragen kunt u telefonisch of schriftelijk contact met mij opnemen.

*Namens het bestuur,
Bea Tiemens, penningmeester*

Begroting 1994

In de najaarsvergadering heeft onze voorzitter toegezegd dat de begroting voor 1994 in de laatste Zelfzwichter van dit jaar zal worden gepubliceerd. Omdat op het moment waarop de copij moest worden ingeleverd, bepaalde posten in de begroting nog niet geheel ingevuld konden worden, kan de begroting pas in de volgende Zelfzwichter verschijnen. Onze excuses hiervoor. De volgende Zelfzwichter zal echter voor de voorjaarsvergadering uitkomen, zodat een ieder kennis kan hebben genomen van de begroting als deze dan wordt besproken.

Het bestuur

Najaarsvergadering en viering twintigjarige bestaan

Op 15 oktober j.l. hield de vereniging haar na jaarsvergadering in de zaal 'Elim' te Hoogkerk. De belangstelling voor deze vergadering was goed te noemen, zo'n 80 leden tekenden de presentielijst.

In z'n openingstoespraak liet voorzitter de Jong in een notedop de laatste twintig jaar voorbij gaan. De hoogtepunten in het bestaan van de vereniging, als herbouw zaagmolentje *Bovenrijge* en conservering van diverse vervallen molens, werden nog eens gememoreerd.

Na voorlezing van de notulen door secretaris Humbert, bracht de voorzitter dank uit aan bestuurslid J. van Dijk die vanaf de oprichting van de vereniging lid van het dagelijks bestuur is geweest. Dit voor jaar trad de heer van Dijk uit het bestuur.

Voor zijn verdienste overhandigde de voorzitter hem een tinnen bord met opschrift.

Na een korte pauze waarin een ieder een kopje koffie werd aangeboden,

Voorzitter de Jong (links) overhandigt een herinneringsbord aan het scheidende bestuurslid dhr. J. van Dijk.

foto M.E. van Doornik 15-10-'93

werden dia's vertoond van Martin van Doornik van de excursie deze zomer naar de molens van de Duitse Kreis Minden-Lubbecke (Een reisverslag van deze excursie vindt U elders in deze Zelfzwichter).

Vervolgens werden de aanwezigen verrast door een optreden van de Mac Dowel Pipe Band. Een band geheel samengesteld uit jonge vermaarde doelzak-spelers. Een bijzonder gezicht deze groep van 13 jonge mannen en vrouwen op het podium te zien in hun mooie kleding en te horen naar hun fraaie meeslepende muziek. Na de daarna gehouden pauze werd een 1,5 uur durende molenfilm getoond onder de titel "Een lange molenvlucht".

Aan deze film die in opdracht van onze vereniging werd vervaardigd door de Filmclub van de EGD, is ruim tien jaar gewerkt.

De film van matige kwaliteit toont belangrijke gebeurtenissen uit de Groninger molenwereld. Aan de finishing touch moet nog het e.e.a. gebeuren en ongetwijfeld zal deze film nog meerdere malen aan onze leden worden vertoond.

Voor hun verdienstelijk werk werden de heer Koopmans en zijn medewerkers van de filmclub, namens de vereniging, door de voorzitter in de bloemetjes gezet.

C.E. H.

De MacDowel Pipe Band in hun mooie outfit tijdens de jaarvergadering.

Foto: Dr. F. L. Humbert

Molennieuws

13. Poldermolen *Koningslaagte* te Zuidwolde.

Voor deze molen wordt een nieuwe lange schoor gemaakt. Het is niet ondenkbeeldig dat de oude binnenkort breekt, want deze is verrot en de molen heeft een neutenkruierwerk welke los moet worden gekruide. Dit brengt enorme krachten op deze balk. Verder wordt het molenaarshuis opgeknapt. Het is o.a. voorzien van een nieuwe kap.

18. Korenmolen *Olle Widde* Ten Post.

Na de bouwvakvakantie werden hier de door molenmakerij H. Vaags uit Aalten vervaardigde geheel nieuwe kap met de staart en schoren met een kraan op de romp geplaatst. Deze kap is afgedekt met zwart polyester op dezelfde manier als molentje 'Bovenrijge' te Ten Boer. Ook dit is in feite een stilstaande restauratie, daar er medio oktober niets meer is uitgevoerd aan de buitenkant. Ook van het gevlucht is nog niets te zien. Deze restauratie duurt nu al zo'n twee jaar !

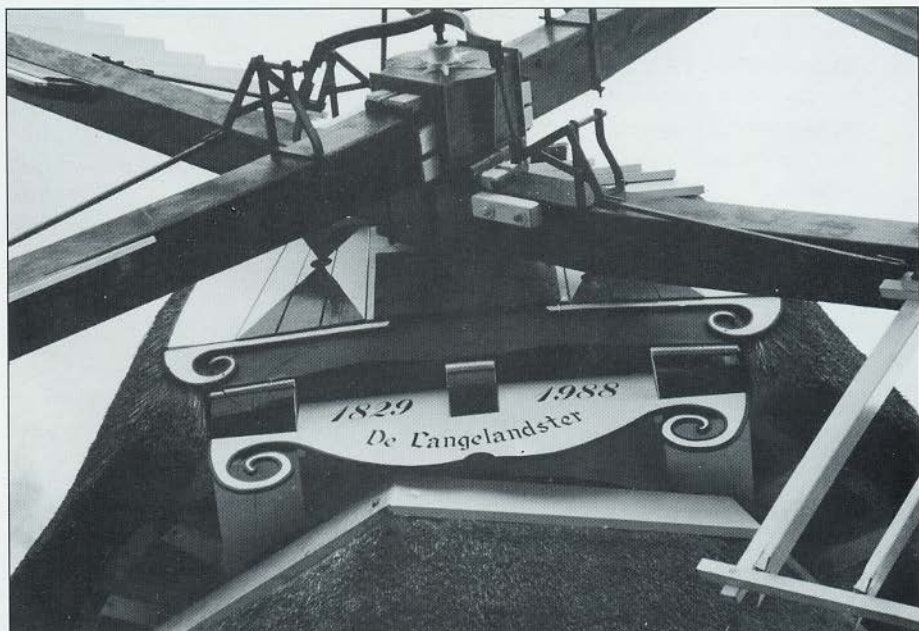
De kap wordt door molenmakerij H. Vaags uit Aalten op de molen te Ten Post aangebracht

Foto C.H. van Dijken 16 sept. 1993.

21 *Langelandster* Watermolen Garmerwolde

In het voorjaar van 1993 is de gehele voorzijde van de kap door de vrijwillige molenaar geschilderd. De baard is er af geweest en is geheel ontdaan van de oude verflaag. Hierop was de naam van de molen aangebracht met rechthoekige plakletters. Ook de jaartallen waren op dezelfde manier aangebracht op twee aparte plankjes boven de baard. Op de oude baard van "De Langelandster" die in de molen van Noordlaren hangt, staat een sierlijker lettertype afgebeeld, welke door bemid-

deling van de vrijwilliger van deze molen de Heer T. de Jong kon worden overgenomen. Met overtrekpapier en carbonpapier op hard karton, waarna uitknippen is e.e.a op de nieuw geverfde baard geschilderd. Voor de jaartallen is een beroep gedaan op een firma die met computergestuurde machines letters en cijfers kan maken uit plakplastic, in alle soorten en maten. Men plakt deze letters/cijfers op het houtwerk waarna men er een tweede laag aftrekt zodat de de verfkwest er over gehaald kan worden. Voor het resultaat zie foto.

De nieuwe baard. Foto H. Noot, 19 juni 1993.

25. Koren-pelmolen *De Vier Winden* - Pieterburen

Nadat ons redactielid de heer P. van Dijken vanwege de toestand van deze molen het molenaarsschap hier had opgezegd, kwam het herstel van deze molen op gang.

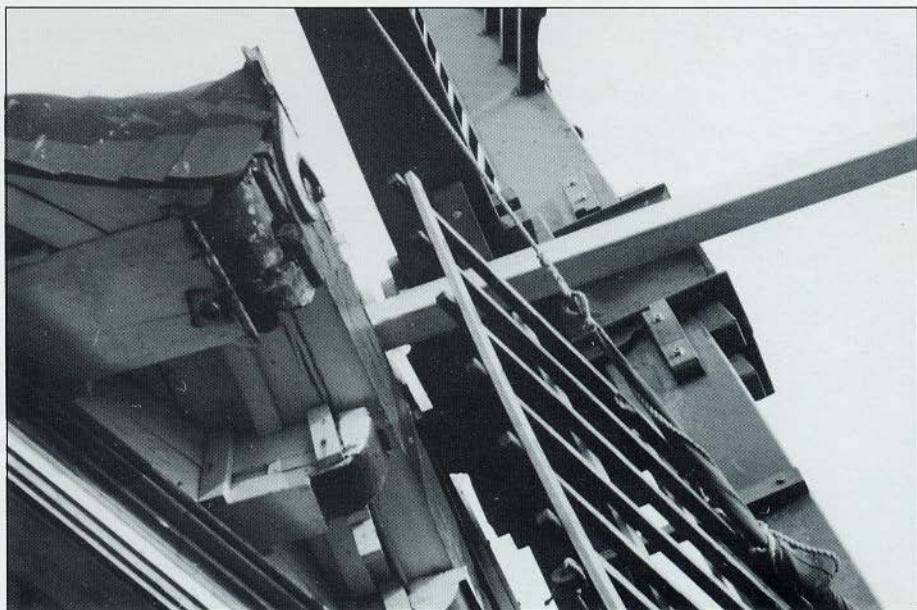
In mei werden beide roeden doorgestoken, schoongemaakt en geconserveerd en van nieuwe roedwigen en keerklossen voorzien. Tevens werden de vergane inrijdeuren en het bovenlicht op de zuidwestzijde vernieuwd. Wat de kap betreft, het achterkeuvelens en de totaal vergane korte spruit werden verwijderd en de voorzijde der kap wordt opengehaald. Onderaan de molen zijn aangevoerd een nieuwe korte spruit

en korte schoren, tevens nieuwe burgemeester en wethouders. Onderin de molen staan o.m. nieuwe stormluiken en achterkeuvelensdelen. Uitvoerder van de restauratie is de fa. Doornbosch te Adorp. Vanaf eind mei ligt de restauratie, die zo vlot opstartte, echter stil om in augustus na de bouwvak-vakantie weer ter hand te worden genomen. Het kozijn van het westelijk stel stellingdeuren werd vernieuwd en op 30 augustus werd met behulp van een kraan de nieuwe korte spruit op de inmiddels aangelaste voeghouten gelegd. In de opvolgende week werden het achterkeuvelens, de staart en de korte schoren weer aangebracht.

Inmiddels was duidelijk geworden dat ook de windpeluw niet best meer was, zodoende was een nieuw exemplaar aangevoerd.

Begin oktober echter is aan het voorkeuvelens, wat provisorisch is afgedekt met dekzeil, nog niets uitgevoerd. Al met al een langdurige kwestie daar in Pieterburen.

Laatste nieuws: eind oktober zijn de werkzaamheden weer hervat.

Kijkje naar boven.

De roeden van "De Vier Winden" zijn doorgestoken en schoongemaakt. Nieuwe roedwiggén en keerklossen zijn aangebracht. De voeghoutkop is verrot. Ook burgemeester en wethouders zijn verrot.

Foto P. van Dijken, 20 mei 1993.

32. Korenmolen *De Lelie* te Eenrum.

Op woensdag 16 juni 1993 brak het linker voeghout. Op de voorgaande dag is er nog gedraaid en de molen staat sinds die tijd noodgedwongen stil.

Aangezien het gevlucht ook niet in al te beste staat verkeert, zijn alle rotte plekken eraf gesloopt en de roeden in overhekstand gezet in afwachting van herstel. De zware bovenas is gestut, want de windpeluw helt al vervaarlijk 20 graden voorover. Het bovenwiel is 2 cm. gezakt. De kosten voor het herstel bedragen ruim 160.000 gulden. Daarvan is één ton binnen. Om de rest van de financiële kloof te dichten heeft het dorp Eenrum diverse acties gevoerd. Zo wil de plaatselijke warme bakker van ieder verkochte molenbrood 50 cent aan *De Lelie* afstaan, goed voor f 200,- per week. De handelsvereniging Eenrum heeft een cheque ter waarde van f 1.015,- aangeboden.

Kinderen van de Eenrumer basisschool hebben een huis-aan-huis inzamelingsactie ondernomen en dit heeft f 3.284,60 opgeleverd. Proficiat!

Het naast de molen gelegen restaurant Abrahams Mosterdmakerij, welke door zijn vestiging in het voormalige muldershuis een historische band met de molen heeft, heeft ook niet stil gestaan.

Het restaurant organiseerde een sponsor-hardlooppwedstrijd in diverse onderdelen, van kinderen tot topatleten (waaronder vrijwilliger Harman-

De start van de 'Abrahamsloop' te Eenrum op 23 oktober 1993.

Foto M.E. van Doornik.

nus Noot van *De Langelandster*) waarbij de opbrengsten volledig voor De Lelie bestemd zijn. Het bedrag is ruim f 7.000.

De plaatselijke voetbalvereniging leverde hierbij hand- en spandiensten en een elektrotechnisch bedrijf zorgde voor de geluidsinstallaties. Het was een compleet feest daar op de 23e oktober, opgeluisterd door een voor de molen staand draaiorgel.

Op 2 oktober 1993 hebben de vrijwilligers Tom Baars en Martin van Doornik de originele onderdelen voor het bedienen van de zelfzwichting teruggevonden, zoals die tot 1956 op *De Lelie* zat. Er wordt overlegd of dit wieksysteem terug op de molen zal komen. Alleen de zwichtstang door de bovenas ontbreekt nog.

39. Poldermolen *De Helper* aan het Paterswoldse Meer.

Deze prachtig gelegen molen voorzien van een nieuwe pot- en rugbalk achter de vizel. De werkzaamheden zijn uitgevoerd door de molenaar en molenmaker L.H. Duym.

69. Koren-pelmolen *Jonge Jan Uithuizen*.

Woensdag 14 juli was het dan eindelijk zover.

Tegen 9 uur 's morgens arriveerde de kraan van K.L.P. ter plaatse en nadat deze eindelijk op z'n plaats en in de juiste positie was gebracht, begon men rond 10 uur met de hijswerkzaamheden. Allereerst ging de bovenschijfloop omhoog, hierna het belangrijkste onderdeel, de kap. Hier ging ongeveer één uur mee heen maar toen zat de kap op z'n plaats.

Vervolgens volgden de nieuwe staart en lange schoren, daarna de roeden, de oude nagekeken binnenroede en de geheel nieuwe buitenroede. Als laatste ging tegen één uur 's-middags de zwichtstang met de spin terug in de as. De weken erna werden de schoren en de kruijer op hun plaats gebracht, de roeden opgehekt en van stroomlijnneuzen voorzien.

Eind augustus was de fa. Dunning bezig met het ijzerwerk van de zelfzwichting aan de spin te koppelen, doch half oktober zijn de nieuwe zelfzwichtingskleppen en de remkleppen nog steeds niet aangebracht. Ook inwendig moest eind augustus nog veel gebeuren, zoals afhangen bovenschijfloop, herplaatsen en afstellen der beide koppel maalstenen. Boven beide inrijpoorten zijn afdakjes gemaakt, iets wat er nooit heeft gezeten.

Begin oktober heeft de gemeente Eemsmond de opritten naar de molen aangepakt en bestraat met klinkers. Tevens zijn enige parkeerplaatsen aangelegd.

De bijbehorende sarrieshut is inmiddels officieel in gebruik als V.V.V. kantoor.

*Molenmaker Henk Dunning bevestigt d.m.v. een stang als borging de strop om de binnenroede. Deze dateert uit 1973 en wordt weer gebruikt. Coen Westers kijkt toe.
Foto P. van Dijken, juli 1993.*

70. Poldermolen *Goliath* Uithuizermeeden.

Deze molen behoeft nieuw riet op de kap en het achtkant. Het oude riet is ondanks diverse onderhoudsbeurten op meerdere plaatsen erg dun geworden zodat bij hevige regenval het water er dwars doorheen komt!

Daar het kostenplaatje erg hoog is, ca. f. 50.000,- heeft vrijwilligster Ida Wieringa een actie op touw gezet met als slogan 'Voor een geeltje wordt de Goliath weer een juweeltje!'

Vrijdagmorgen 9 juli 1993 startte deze actie met een marathondraai van 48 uur aanéén welke tot zondagmorgen 11 juli duurde. Er is zeer veelbezoek geweest en met de in de opvolgende week gehouden lijst-collecten huis aan huis in Roodeschool en Uithuizermeeden vergaarde men zo'n f. 20.000,- bijeen.

Inmiddels is dank zij bijdragen van het bedrijfsleven, de gemeente Eemsmond en het E.G.D. het kostenplaatje rond.

Ook zijn er plannen van het E.G.D. om de molen te adopteren en in te

richten als infocentrum. Dit omdat de *Goliath* op een steenworp afstand van het nieuwe E.G.D. windmolenpark staat.

Op 17 september werd dit uit 40 windmolens bestaande park officieel geopend.

Het plan is nu dat men komend voorjaar met het rietdekken aan "*De Goliath*" kan beginnen.

87. Korenmolen *Wilhelmina* te Noorderhogebrug.

Aan deze molen is een nieuwe regenkraag aangebracht. De oude kraag was een van de eerste regenkragen die op de Groninger molens werden aangebracht. Ze vertoonde grote gaten en grote stukken bekledingen lieten los. Verder kan worden gemeld dat er opdracht is verstrekt tot het maken van een nieuw wiekenkruis. Het nieuwe gevluicht zal worden voorzien van zelfzwichting met Van Busselstroomlijn met remkleppen.

137. Koren- en pelmolen *De Leeuw* te Zeerijp.

Sinds deze molen een vaste vrijwillige molenaar heeft gekregen in de vorm van J. Korf is de onderhoudsstaat enorm erop vooruit gegaan. De molen maalt weer geregeld veevoer voor de buurman. Verder is de vrijwilliger bezig om het pelwerk weer in complete en bedrijfsvaardige staat te brengen. Daarnaast schildert hij de molen volledig. Een enorme activiteit daar in Zeerijp. Overigens is de molen ook voorzien van een nieuwe vangstok + ketting en komt de molenmaker binnenkort langs om het hekwerk onderhanden te nemen.

Molenstichting Winsum neemt vijf molens over

door J.A.L. Trouw

Tijdens een feestelijke bijeenkomst op zaterdagmorgen 2 oktober 1993 in de raadszaal van het gemeentehuis te Winsum werden ten overstaan van notaris Mr. H.J. Hoenders te Winsum de molens *De Meeuw* te Garnwerd, *Joeswert* te Feerwerd, *De Jonge Hendrik* te Den Anel, *De Vriendschap* en

De Ster, beide te Winsum, overgedragen aan de Molenstichting Winsum. Talrijke vrijwillige molenaars, oud-moleneigenaren en uiteraard bestuursleden van de Molenstichting Winsum woonden deze plechtigheid bij. "Meulens moalen mit gain wiend dei veurbie is en ook zunder geld kin der nait draaid worden" - met deze woorden riep de nieuwe voorzitter J. Venhuizen in zijn toespraak de bevolking op om begunstiger te worden van de nieuwe stichting.

In de raadzaal van **Winsum** leest notaris Mr. H.J. Hoenders zijn notariële stukken voor. Links burgemeester J.J. Postma van Winschoten, hier in zijn hoedanigheid als voorzitter van **Stichting De Groninger Molen**, eigenaar van de molen te Den Andel. Rechts burgemeester Ir. A.A. Dees van Winsum.

Foto M.E. van Doornik.

De heer Venhuizen liet zich kritisch uit over het provinciale beleid op het gebied van monumentenzorg. Het terugdraaien van de provinciale subsidie in de onderhoudskosten noemde hij dan ook "Benepen provinciaal beleid, die de kreet 'Er gaat niets boven Groningen' zeer ongeloofwaardig maakt."

Burgemeester Ir. A.A. Dees van Winsum verduidelijkt dat de gemeente Winsum het molenbestand niet alleen vanuit financieel belang privatiseert. "Niet dat de gemeente door privatisering rijk wil of zal worden (een 'bruidsschat' van f 17.500,- werd meegegeven), maar de betrokkenheid van de bevolking

bij molens kan vanuit een stichting meer worden gestimuleerd.

Onder de muzikale omlijstingen van de fanfarekorpsen 'Triton' en 'De Bazuin' is onder de stelling van *De Vriendschap* aan de Kerkstraat in Winsum de sleutel als symbolisch bewijs door burgemeester Ir. A.A. Dees overhandigd aan voorzitter Venhuizen van Molenstichting Winsum, waarna in deze molen een expositie werd geopend.

Najaarexcursie 1993

Omdat onze vereniging dit jaar 20 jaar bestaat had het bestuur besloten dat de jaarlijkse excursie in onze eigen provincie plaats zou vinden.

Met dat gegeven ging de excursiecommissie aan het werk. En ze hebben er wat mooi's van gemaakt.

Op 18 september jl. om plm. kwart over acht vertrokken we met een bus vol deelnemers vanaf het hoofdstation te Groningen. Gelukkig was de bus niet helemaal

vol want een bank bleek los te zitten zodat die niet gebruikt kon worden. Iedere deelnemer kreeg bij vertrek een zeer goed uitgevoerde routebeschrijving. Daaruit werd ons meteen duidelijk dat we een flink gedeelte van onze provincie zouden doorkruisen.

Via de molens van Bernard Dijk (Fransum) en Rolf Wassens (Feerwerd) kwamen we in Oldehove terecht.

Tijdens de rondrit langs de molens aldaar zijn we even gestopt omdat onze voorzitter vond dat de kapotte stoel nu lang genoeg was vastgehouden door de twee erachter zittende dames en daarop werd hij door de chauffeur onderin de bus opgeborgen. Zo, daar hadden we geen last meer van.

Via het Lauwersmeer kwamen we terecht bij de molen van Vierhuizen. Voor een aantal vrijwillige molenaars een weerzien met de plaats waar ze onder leiding van Bernard Dijk de cursus hebben genoten.

Veel was er niet veranderd. Zo vond ondergetekende de stoelen terug, die hij eens voor een rijksdaalder per stuk had gekocht. In gedachten zag ik ons groepje weer zitten, Johanna, Jur, Folkert, Martin en later kwam daar Leen

nog bij. Omdat we zo langzamerhand trek kregen in een kop koffie werd besloten koers te zetten richting Eenrum. Omdat de molen aldaar niet bezichtigd kon worden gingen we maar meteen aan de koffie. Daarna kon men naar keuze de mosterdmakerij of de kaarsenmakerij gaan bezichtigen.

Onze tocht ging vervolgens langs de molen van Pieterburen naar *De Jonge Hendrik* te Den Anzel waar Martin van Doornik ons reeds verwachtte. Omdat we niet te laat zouden arriveren voor de lunch mochten we hier maar kort vertoeven. De molens van Usquert en Uithuizen hebben we alleen vanuit de bus kunnen zien want de lunch stond op ons te wachten in de Menkemaborg. Nadat iedereen had genoten van de meer dan voortreffelijke broodmaaltijd was er nog even tijd voor een kleine wandeling door de tuinen. Ook gingen enkelen het oorlogsmuseum bezichtigen.

De reis ging vervolgens naar de poldermolen *Goliath* te Uithuizermeeden. Molenaar Ida Wieringa had als verrassing speciaal voor ons een tent laten neerzetten. We kregen koffie of thee en een plak overheerlijk, krentebrood. Nadat iedereen was voorzien nam Ida het woord. Ze had ons namelijk iets te vertellen.

De dag voor ons bezoek was het windmolenpark van het EGD in de Eemshaven geopend en bij die gelegenheid werd bekend gemaakt dat de door Ida opgezette aktie voor nieuw riet op haar molen door het EGD werd gesteund en dat ze f. 10.000.- tegemoet kon zien en niet zonder trots vertelde Ida ons dan ook dat daardoor haar aktie was voltooid en dat haar molen het volgend voorjaar zal worden voorzien van een nieuwe pels.

Na dit voor alle molenliefhebbers fantastisch nieuws namen we afscheid van haar en vervolgden onze weg langs de EGD-molens richting Spijk. Hier stopten we voor een bliksembezoek aan de familie Keizer en hun molen *Ceres*.

We reden vervolgens langs de molens van Zeerijp, Loppersum en Ten Post. De laatste is nog in restauratie maar nu al is te zien dat hij er straks weer prachtig bij zal staan.

Ons einddoel was Ten Boer. Nadat we iets hadden gedronken gingen we lopend naar de *Bovenrijge*. Hier was het Bea Tiemens die ons ontving en bereid was ons alles over haar activiteiten te vertellen. Ook konden we een kijkje nemen in de molenromp van Ten Boer. Aan herstel hiervan wordt gewerkt.

Tijdens onze terugreis naar Groningen zagen we in de verte nog de molens staan van Thesinge (*Germania*), Garmerwolde (*De Langelandster*) en Noorddijk (*Noordermolen*).

Terug in "stad" stelden we met elkaar vast dat deze dag bijzonder geslaagd mocht worden genoemd en een woord van dank aan de beide organisatoren Bernard Dijk en Gerard Koster mag hier zeker niet ontbreken.

Geweldig heren, hartstikke bedankt voor het vele werk en de leuke uitleg onderweg. Tot een volgende keer.

Een deelnemer.

Boven dit artikel (en hieronder óók) ziet u ons nieuwe logo.

In de voorruit van de bus is de molen van het Duitse Lahde weerspiegeld. Dit logo zal gebruikt worden bij alle excursie-artikelen.

Ontwerp: M.E. van Doornik.

Molenreisje

Van Hidde Berends, 8 jaar

Wij zijn eerst met de auto naar een bus-halte gegaan. Daar hebben wij de auto in het gras gezet. Toen de bus er aan kwam stapten Henk, Edwin en ik erin. Toen wij in Groningen aankwamen gingen wij eerst rondkijken bij het stadstation en de treinen. Om kwart over 8 stapte iedereen in de reisbus. En toen reden we weg, op weg naar de molens. We gingen eerst naar de *Eolus*. We gingen niet uit de bus, maar vanuit de bus kijken. Toen reden we naar de molen *Joeswert* waar wij altijd

meel van kopen. We gingen niet uit de bus maar vanuit de bus kijken, en we reden weer weg naar de molen *De Leeuw* en je weet wel: niet uit de bus, dus dat is een hele tijd steeds zitten. Toen we genoeg hadden gekeken gingen we weer weg naar de molen *Aeolus* en ook niet uit de bus maar vanuit de bus kijken want we moesten de tijd in halen.

Toen gingen we weer weg naar de molen *De Onderneming* in Vierhuizen, maar daar gingen we wel uit de bus gelukkig want anders was ik niet mee gegaan!

De Onderneming is een korenmolen. Daarna gingen we langs de molen *de Lelie*. In de mosterdmakerij gingen we koffie drinken. Toen kregen we een rondleiding over hoe je mosterd maakt. Als je een mosterd zaadje poot zaait hij zich overal. Onder een machine vond ik een potje waar zaadjes in zitten. Daarna gingen we langs de molen *De Vier Winden*.

Daarna gingen we naar de molen *De Jonge Hendrik* dat was een korenmo-

len. We hebben in de korenmolen gekeken en op de stelling gestaan. Je had een heel mooi uitzicht.

Daarna gingen we weer op weg naar de molen *Eva* in Usquert dat is ook een korenmolen en we hebben ook op de stelling gestaan.

Daarna gingen we weer weg, op weg naar de molen *De Jonge Jan* dat is ook een korenmolen.

Daarna gingen we weg naar de *Goliath*. De *Goliath* is een poldermolen. Daar hebben we in de molen gekeken en thee of koffie gedronken, intussen keken we naar een goochelaar. Na een tijd kijken naar de goochelaar en drinken en lachen gingen we weg. Bij de Eemshaven waren muzikanten aan het passeren en wel 1000 mensen keken er naar.

In Spijk daar moesten we een hele scherpe bocht maken met de bus maar toch kwamen we bij de molen *Ceres*. Dat is ook een korenmolen. Daar hebben we in de molen gekeken. We konden niet zo lang in de molen kijken. Daar hadden we niet genoeg tijd voor.

We gingen ook nog met de bus langs de molen *De Stormvogel* in Loppersum. In Ten Boer gingen we naar een café of een restaurant. Daar hebben we wat gedronken. Daarna gingen we naar een molenromp, wat voor een molen dat is weet ik wel. Dat is een onderkant van een molen. We hebben daar in gekeken in die oude molen. Daarna gingen we naar de laatste molen en het is een zaag/korenmolen en hebben daar een hele poos in gekeken. Daarna gingen we naar de bus en naar huis.

De molenwieken

door H. Blaauw

Molenwieken noemt men wel eens de zorgenkinderen van de molenaar. En geen wonder. Maar al te vaak zien we na een hevige storm, dat deze zorgen niet voor niets zijn geweest.

Molenwieken geven de zorgen aan ouders van kinderen, die in de nabijheid van de roeden verkeren.

In de Delftsche Courant stond hierover het volgende bericht: '25 Juni 1872. Gisteren namiddag omstreeks half zes ure was men aan de koornmole van den heer van Rossum nabij de stad bezig een roe naar beneden te laten, toen deze onverwacht brak en met een einde den vijftienjarigen zoon van den heer Van Rossum, die mede de behulpzame hand bood bij het werk, zodanig op de borst trof, dat hij onmiddellijk

Ook in Groningerland komt men dergelijke ongelukken herhaaldelijk tegen. Kinderen die door de draaiende wieken werden gegrepen, mede in de lucht werden geslingerd om verpletterd op de grond terug te komen.

En dan de ongelukken in de molen. Zowel volwassenen als kinderen die door het gaandewerk werden gegrepen en op gruwelijke wijze de dood vonden.

Het is een goede gedachte geweest ook van De Zelfzwichter om naast de molenbescherming ook eens aandacht te schenken aan de bescherming van hen, die dagelijks in de molens verkeren, maar ook van de vele bezoekers, die tijdens de vakantiedagen of bij de fietsroutes de molens bezoeken.

Men kan nooit voorzichtig genoeg zijn!

Vele ouderen zullen misschien terugdenken aan hun jeugdijaren op de lagere school, wanneer het vak lezen aan de beurt was. Verhalen of fragmenten uit bibliotheekboeken, vaak afgewisseld door gedichten.

Wat in de kinder jaren het harte boeit en tooit, Blijft eeuwig in 't geheugen en men vergeet het nooit.

Ook niet het aangrijpende gedicht 'De Molenwieken'.

De Molenwieken

*De mulder droeg zijn zoontje,
zijn vreugd, zijn levensheil,
Met zich soms op den molen,
Langs trappen smal en steil.*

*Wel schrikte 't in het eerste,
Wel was het soms vervaard
En hield zich vast aan Vader,
Wanneer het keek naar de aard'.*

*Maar 't was een waar genoeg
Daarboven voor het kind,
Zo bij die groote zeilen,
Die ronkten in den wind.*

*In 't draaien van de wieken,
In 't bonzen en 't gekraak,
En 't springen op de zakken
Vond 't knaap jen dol vermaak.*

*Daar keek hij uit den molen
Verwonderd naar beneen,
En sloeg de handjes samen,
Hoe klein toch alles scheen.*

*De menschen op den akker,
De boomen in het rond,
De zwaar beladen ezel
Die aan den molen stond*

*De na jaarswinden bliezen,
Het rijpe fruit viel neer,
De molenwieken vlogen
En draaiden keer op keer.*

*Het knaapje speelde buiten,
En zag zijn vader staan,
Die door het kijkgat loerde,
En keek hem lachend aan.*

*Zijn zoontje bij de wieken:
Wat ijslijk oogenblik
De mulder staart en siddert,
Verstomd van angst en schrik*

*De wieken vliegen rasser,
In feller, wilder vlucht,
En raken 't arme knaap je
En slingeren 't in de lucht .*

*Het stortte tuimelend neder
En spartelde op den grond...
Dit zag de ontstelde vader,
Die op den molen stond.*

*En hoe hij kwam gevlogen,
En 't lijkje in de armen sloot,
En het met jammerklachten
En tranen overgoot...*

*Dat is verward en duister
Hem in 't geheugen; want
De wanhoop van zijn harte
Bedwelmdde zijn verstand.-*

*Sinds vielen twintig malen
De na jaarsblaadren neer;
Sinds bloeiden twintigmalen
De voor jaarsbloemen weer.*

*Nog staat èn huis èn molen
Zooals het vroeger was;
Nog speelt de morgenzonne
Op rozenperk en gras.*

*Maar soms bij zomeravond,
In stil en helder weer,
Zit de oude mulder zwijgend,
Voor zijne woning neêr.*

*In het gedicht "De Molenwieken" zag het knaapje zijn vader door het kijkgat loeren. Deze kijkgaten zijn duidelijk te zien in de wand van deze Vlaamse standermolen. Het is de korenmolen van **Bouwel** - prov. Antwerpen. De molen draait hier (in 1978) met volle zeilen.*

Fotocollectie C.E. van der Horst.

*Dat is het uur der ruste,
Dat hart en geest verkwikt;
Hij staroogt in de verte,
Of strak ten gronde blik.*

*Maar als de wieken draaien,
En als hij kindren ziet,
Dan zegt hij, plotsling schrikkend
"Genaakt den molen niet"*

Uit: Een bloemkorfje Leesboek voor de Middel- en Hoogere Klassen der Lagere School door J.M.H. Bosman. No. 2 - 3e druk Tiel. D. Mijs. 30 cent.

Noôt van de redactie:

De redactie tekent hierbij aan dat dit trieste, in grote trekken gelijkkluidende gedicht, werd

geschreven door de Vlaamse schrijfster Virginie Loveling, geboren 17-6-1836 te Nevele (O. Vlaanderen) en overleden op 1-12-1923 te Gent. Samen met haar zuster, Rosalie Loveling, schreef zij gedichten. Na haar zusters dood (1875) waagde zij zich ook aan romans en novellen. De handelin-

gen in deze romans speelden zich af op het Oost-Vlaamse platteland of in kringen van de gegoede Gentse burgerij.

Uit: De Grote Oosthoek - deel 12 - 1979.

C.E.H.

“Door de vereniging kwam de zelfzwichting terug”: een terugblik door drie Groninger molenvrienden van het eerste uur

door Bea Tiemens

Bij een jubileum hoort een terugblik. In het jubileumnummer van de Zelfzwichter is dit al gedaan door middel van een overzicht van het belangrijkste molen- en wereldnieuws van de afgelopen 20 jaar. Daarnaast brengt een persoonlijke terugblik van mensen van het eerste uur dikwijls boeiende zaken aan het licht en gaat hierdoor de geschiedenis vaak meer leven. Als ‘jonkie’ van ons verenigingsbestuur heb ik op een koude oktoberavond met drie ‘oude rotten’ van de vereniging gesproken, de heren Bernard Dijk, Thys de Jong en Jaap van Dijk. In deze maand was het precies 20 jaar geleden dat de vereniging werd opgericht en de drie heren zitting namen in het bestuur. Tot dit jubileumjaar zijn ze alle drie bestuurslid gebleven. We hebben in de na-jaarsvergadering afscheid genomen van Jaap van Dijk na 20 jaar bestuurswerk. Dijk en De Jong zetten hun werk voorlopig nog even voort.

De oprichting

Uiteraard wilde ik eerst van de heren horen hoe het 20 jaar geleden allemaal is begonnen.

De oprichting van de vereniging is nauw verbonden met de vrijwillig molenaars. Als deze er niet waren

geweest, was er nooit een vereniging gekomen, aldus Dijk. In Groningen startte de eerste groep vrijwilligers in opleiding in 1971 onder leiding van Dijk. De Jong en Van Dijk behoorden tot deze eerste groep. Ze waren geïnteresseerd geraakt door een artikel in de krant

over Harm van Huis die in Noord-Holland was geslaagd voor zijn opleiding als vrijwillig molenaar. Beide hadden op dat moment wel al veel interesse in monumenten en in het vakmanswerk van het oude ambacht in het algemeen, maar ze waren nog niet bekend in de molenwereld. Dijk daarentegen was toen al molenaar in hart en nieren. Hij leerde het molenaarsvak van zijn schoonvader en werd beroepsmolenaar aan het Aduarderdiep. Toen hij door de mechanisatie gedeeltelijk werkloos werd, is hij bij molenmaker Bremer aan het werk gegaan, waardoor hij elk onderdeel van de molen bij naam leerde kennen. Dit kwam hem goed van pas toen hij instructeur werd en hij deze kennis aan de vrijwilligers moest overdragen. De exameneisen heeft hij zich eigen gemaakt met behulp van het lesmateriaal van Den Besten dat in die tijd uit kwam en door examens elders bij te wonen. Zo kwam hij in contact met de voorzitter van de Gelderse molenvereniging die hem adviseerde over de mogelijkheden tot het oprichten van een vereniging.

De Jong: "Op dat moment waren we met een groep vrijwillig molenaars die regelmatig met elkaar de provincie introk en zo een idee kreeg van de toestand van de molens. Vele molens stonden er slecht bij en we vonden dat er iets moest gebeuren." Dijk: "We zagen bijvoorbeeld dat op veel molens de zelfzwichting weggerestaureerd

werd, wat wij een slechte ontwikkeling vonden. Daarnaast zagen we elders in het land dat je meer voor de molens kon doen als je georganiseerd was."

Ineens kwamen er een aantal gebeurtenissen samen. Dijk kreeg de contacten met en informatie van de Gelderse vereniging en ze kwamen op het spoor van de film 'De Stoere Werkers'. Deze film was een aanleiding om in december 1972 een avond te beleggen voor de molenliefhebbers in de provincie en om te polsen of er belangstelling zou zijn voor een vereniging. Er werden bekende molenliefhebbers uitgenodigd en er kwam een oproep in de krant. De opkomst was veelbelovend. Ongeveer 40 mensen bezochten de bijeenkomst en de meeste waren enthousiast over het idee van een vereniging. Besloten werd hier verder aan te werken en dit resulteerde een klein jaar later, op 4 oktober 1973, in de oprichting van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens.

Activiteiten en ontwikkelingen

Toen was er een vereniging met een bestuur dat de vereniging verder vorm moest gaan geven in de zin van doelstellingen en statuten. Ten behoeve van de samenwerking en informatieuitwisseling werd het bestuur uitgebreid met de heer Jongsma, secretaris van de Groninger Molencommissie. De heer

JAN VOS

Rietdekkersbedrijf

**Al meer dan 25 jaar
vakmanschap**

- Boerderijen ● Bungalows
- Villa's ● Molens
- Recreatiebungalows
- Tevens golfplaatbedekking

Ook voor reparatie & onderhoud

05906 - 20 39

Oude Boerenweg 11 - Glimmen

Het Veenkoloniaal Museum Veendam

Een van de grootste en meest veelzijdige musea
in de provincie Groningen

'Het verhaal van de Groninger Veenkoloniën'

Openingstijden

maandag gesloten, dinsdag t/m vrijdag:

11.00-17.00 uur, zaterdag en zondag: 14.00-17.00 uur

Het museum is te vinden in het centrum van
Veendam, tel.: 05987-16393

MULDER POT - KROPSWOLDE

KORENMOLEN *De Hoop*

Woldweg 70, Kropswolde.

Voor de zelfbakkers(sters):

- * volkorenmeel
- * tarwebloem
- * viergranenmeel
- * pannekoekmeel
- * boekweitmeel

Geopend:

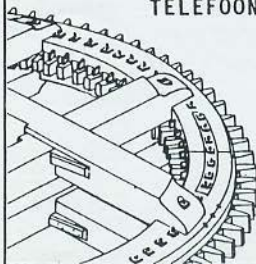
Di. t/m Vr. 13.30-17.00 uur, Zat.
van 9.00-12.00 en 13.30-17.00 uur.

Molenaar J.J. Pot,
telefoon 05980-9 49 53

MOLENMAKERS- BEDRIJF

Roemeling en Molema

KERKLAAN 5, SCHEEMDA
TELEFOON 05979-1660

Onderlinge Brandwaarborg Maatschappij

speciaal voor Molenaars

SINDS 1873 SPECIALIST IN HET VERZEKEREN VAN WINDMOLENS

Hoofdkantoor Deventer: Singel 19 - Postbus 448 - 7400 AK Deventer
Telefoon 05700-12353

P. REITSEMA

AMBACHTELIJK MOLENAAR

Schipvaart 36

9883 PR OLDEHOVE

Producent van diverse soorten meel,
zoals:

- * VOLKOREN TARWEMEEL
- * MEERGRANEMEEL
- * GEPLETTE TARWE
- * ROGGEBLOEM
- * ROGGE
- * HAYER
- * LIJNZAAD
- * PANNEKOEKMEEL

De molen is voorzien van een
pellerij, zodat we nog de
OUDERWETSE GORT voor u hebben.

Molen „De Leeuw”
Oldehove Tel. 05949-1628

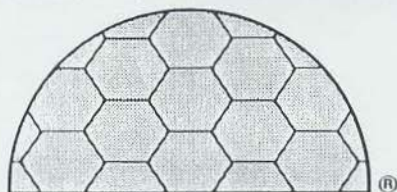
DE KAMERSPECIALIST
HUUR
VERHUUR
ADVIEZEN
BEMIDDELING

Beheer van Huizen, Kantoren
en Bedrijfspannen.
Gespecialiseerd in Kamer-
verhuur.

Folkingestraat 18
9711 JW Groningen
Tel. 050-13 34 16
Geopend: 10-12 en 13-17.30 uur

de sterke kanten van Lamon

GEVEL REINIGEN en IMPREGNEREN
KELDER- en FUNDAMENTAFDICHTING
HOUTWORM- en BOKTORBESTRIJDING
SCHIMMEL- en ZWAMBESTRIJDING

LAMON

Produktieweg 8 9301 ZS RODEN Tel. 05908-12400

Mesthandel G. WEVER & Zn.

Uw adres voor:

**DRIJFMEST
VASTE MEST
VLOEIBARE SLIB
VASTE SLIB**

G. WEVER
Sellingerstraat 26
9561 TB Ter Apel
Tel. 05995-1376

A. WEVER
Sellingerstraat 22
9561 TB Ter Apel
Tel. 05992-4346

Heeft u er wel eens over nagedacht, dat er mogelijk vrienden, kennissen, relaties of familieleden zijn, die veel belangstelling hebben voor de Groninger molens? En dat die belangstellenden misschien **lid** zouden willen worden van de **Vereniging Vrienden van de Groninger Molens**, maar de stap nog niet hebben genomen? U zou hen daarbij kunnen helpen! Er bestaan daartoe heel wat aanleidingen! Met de feestdagen, zoals Sinterklaas en Kerstmis, verjaardag, etc. geeft u cadeautjes. Wat u precies zult geven, weet u soms niet, en dan draait het uit op een cadeaubon of boeken- of platenbon. Wees eens origineel en schenk een (toekomstig) molenvriend(in) een lidmaatschap van de Vereniging (voor een jaar). Wij willen u graag aanmoedigen zo'n origineel cadeau te geven. Voor elk nieuw aangebracht lid krijgt u van ons een molenlepeltje cadeau.

Ondergetekende:

(blokletters a.u.b.)

Hr./Mej./Mw. _____

Adres _____

Postcode _____ Plaats _____

geeft als lid op (voor een jaar):

Hr./Mej./Mw. _____

Adres _____

Postcode _____ Plaats _____

Hij/zij zal na ontvangst van een acceptgirokaart minimaal f 20,- overmaken en ontvangt daarvoor een molenlepeltje. Het contributiejaar valt samen met het kalenderjaar. Bij aanmelding na 1 oktober geldt het volgende jaar als vol kalenderjaar.

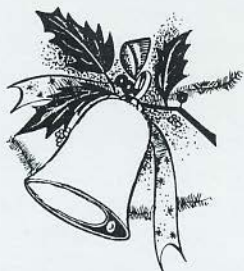
Datum _____

Handtekening _____

In gefrankeerde enveloppe toezenden aan de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, Postbus 213, 9700 AE Groningen.

Jongsma is van zeer groot belang geweest voor de vereniging. Door zijn werk bij de provincie kende hij elke molen en elke molenaar en met zijn kennis van zaken, ook bestuurlijk, heeft hij de vereniging en later de stichting vele diensten bewezen.

De Jong: "We zijn toen heel eenvoudig begonnen. We hadden geen cent, dus we vergaderden in de kantine van Koets in Hoogkerk waar ik werkte. Daar hadden we gratis koffie. Daarnaast hebben we ook in het jeugdcentrum De Loods vergaderd, waar het soms hartstikke koud was."

Het aantal leden vermeerderde vrij snel, de vereniging sloeg aan. Vanaf het begin werd er elk jaar een excursie voor de leden georganiseerd en men bezocht vele beurzen en markten. Dijk: "De eerste beurs waar we stonden was de hobbybeurs in de Martinihal. Daar hebben we 1000 kilo meel verkocht." Op mijn vraag waarom dit heden ten dage niet meer voorkomt, antwoordt hij: "Het is nu niet origineel meer. Er zijn zoveel verenigingen en clubs die dit soort beurzen bezoeken, dat we één van

de vele zijn geworden. Wij brachten toen iets nieuws en dat sloeg aan. Daarnaast waren er ook veel meer mogelijkheden om je te presenteren, meer beurzen waar we een gratis plaats hadden. We bezochten elk jaar bijvoorbeeld de hobbybeurs in Winschoten. We hadden daar altijd een prachtige plaats, vooraan vlak bij de deur. Toen echter de beurs een andere organisatie kreeg, werden we achteraan in een hoekje gezet. Veel particulieren staan nu op de plaatsen van verenigingen." De Jong: "We hebben van alles verkocht, meel, boeken, broodrecepten, en we 'vlogen' overal naar toe van Ap-pingedam tot Zuidlaren. Ik had van het jeugdwerk in Hoogkerk een volkswagenbusje dat ons zo vele diensten heeft bewezen. Daar hebben we heel wat mee beleefd."

Daarnaast is er in de loop der jaren met vrijwilligers ook veel werk verzet bij de molens zelf. Voorbeelden hiervan zijn dat de bevestiging van bliksemafleiders op diverse molens werd verbeterd en drie molens, *de Zwakkenburger*, *de Zuidwendinger* en *de Langelandster*, zijn door de vereniging geconserveerd, zodat de staat van onderhoud niet verder zou verslechteren.

Van Dijk vult aan: "Maar het hoogtepunt en ons stokpaardje was toch *Bovenrijge*. Hier hebben we ontzettend veel reclame voor en mee gemaakt en heel veel activiteiten stonden in het teken van Bovenrijge."

Hoewel *Bovenrijge* pas in 1989 officieel in gebruik werd genomen, was hij al in 1976 aangekocht door de vereniging, het jaar dat de molens ook in elkaar is gezakt. De geschiedenis van *Bovenrijge* hoort bij de vereniging, maar weerspiegelt ook de geschiedenis van de stichtingen: in 1976 aangekocht door de vereniging, ging *Bovenrijge* met toestemming van de leden in 1978 over naar de Stichting Groninger Molenvrienden, maar was bij de opening, in 1989, in bezit van de Stichting de Groninger Molen waar de Stichting Groninger Molenvrienden in op was gegaan. Een ingewikkeld verhaal, dat sommigen graag als losstaand van de vereniging willen beschouwen, maar dat voor de mensen van het eerste uur onlosmakelijk met de vereniging verbonden is.

De Stichting Groninger Molenvrienden

De Stichting is opgericht toen de molen De Onderneming in Vierhuizen aan de vereniging werd aangeboden. Bovenrijge was al in bezit van de vereniging en een aantal leden vond het te riskant om nog een molen aan te kopen omdat leden van een vereniging toen nog hoofdelijk aansprakelijk waren voor bezittingen van een vereniging. Bovendien kreeg men met De Onderneming een molen zonder geld. In 1977 is toen de Stichting Groninger Molenvrienden opgericht, waar De

Onderneming in is ondergebracht en later ook Bovenrijge. Een stichting is namelijk een betere vorm voor het beheer van zaken dan een vereniging. Het bestuur bestond uit leden van het verenigingsbestuur, waaronder Dijk, Van Dijk en De Jong.

Toen de molens van Eenrum en Pieterburen werden aangeboden, zag men in dat dat financieel niet allemaal haalbaar was. Vastgesteld werd dat een molen alleen werd overgenomen als de gemeente naast de normale jaarlijkse subsidie ieder jaar met f 5000,- op tafel kwam. De Jong: "Elke keer zorgden we voor die extra garantie van de gemeente. Dit lukte steeds omdat dit ook in het voordeel van de gemeente was. Zij hadden de mankracht en de kennis niet om de molens te onderhouden, waardoor het goedkoper was deze naar ons over te doen met een jaarlijkse bijdrage van f 5000,-." De provincie, die zag dat de stichting met succes opereerde en dat hierdoor de molens er beter bij kwamen te staan, ging de stichting steunen. Bij overname van molens van particulieren zou de provincie de extra f 5000,- betalen voor maximaal drie molens per jaar. Hierdoor kwam er jaarlijks steeds meer geld binnen en doordat veel onderhoudswerkzaamheden door leden en vrijwilligers werden verricht, kon er met het geld erg veel worden gedaan. De stichting groeide.

Al in 1980 wilde de provincie dat

de stichting een bredere, meer provinciale functie kreeg. Naast het beheer van haar eigen molens, moest de stichting min of meer op de stoel van de Groninger Molencommissie gaan zitten, die tot op dat moment adviseerde over de verdeling van de gelden voor de molens. De Stichting werd een doorgeefluik voor andere stichtingen en particulieren. Van Dijk: "Hierover kwam kritiek van de andere stichtingen. Deze vonden het niet terecht dat een stichting die zelf molens had, ook het provinciale geld moest verdelen. Dit was ook heel krom, maar het werd ons opgedrongen, we hebben er nooit zelf om gevraagd."

Deze situatie bleef een aantal jaren bestaan totdat er in 1986 een nieuwe gedeputeerde kwam die meer voor de molens wilde doen. Hij verwachtte dat de stichting uit zou groeien tot een grote stichting met ongeveer 30 molens. Daarvoor moest de stichting een provinciale stichting worden met een breed draagvlak. Het werd allemaal prachtig voorgesteld. De vermenigving van functies zou verdwijnen door een nieuwe constructie en er zou meer geld loskomen. Van Dijk: "Het leek allemaal zo mooi. We dachten ook dat er een grote onderhoudsploeg zou komen om grote klussen te doen die later bij de groei van de stichting onder leiding zou komen van betaalde krachten." De nieuwe constructie bestond daaruit dat de molens van de

Stichting Groninger Molenvrienden onder gebracht zouden worden in een Commissie Eigen Molenbezit van de nieuwe stichting en dat de provinciale functie over zou gaan naar een nieuw bestuur waarin mensen zitting zouden nemen met 'meer bestuurlijke kracht'. De Jong: "Eigenlijk zagen we het niet zo zitten, maar we waren bang onze provinciale bijdragen te verliezen. Dat wilden we natuurlijk niet, want onze molens stonden er prachtig bij, dus stemden we toe." De Stichting Groninger Molenvrienden werd opgeheven en een nieuwe stichting, De Stichting de Groninger Molen, werd in het leven geroepen. Het bestuur van de oude stichting ging over naar de Commissie Eigen Molenbezit van de nieuwe stichting en Van Dijk kwam daarnaast ook in het nieuwe bestuur. De Jong: "In die Commissie Eigen Molenbezit gingen we op de oude voet verder. We waren heel enthousiast bezig en de commissie draaide ontzettend goed." Volkomen plotseling echter, werd door een klein comité van het bestuur, dat het op dat moment blijkbaar voor het zeggen had, deze commissie opgeheven. De verenigings-

mensen kwamen buiten de nieuwe stichting te staan en raakten hierdoor de grip op 'hun' molens, waar ze zoveel werk voor hadden verzet, helemaal kwijt. Dit was pijnlijk en voelde als verraad. Van Dijk: "Achteraf heb ik wel eens gezegd dat we eigenlijk hadden moeten werken aan een federatie van stichtingen: onze stichting samen met de Stichting Hunsingo, de Slochter Molenstichting e.d. Die federatie had dan het personeel aan moeten stellen zoals een bouwkundige en een technische dienst. Dan waren we echt met molens bezig geweest."

Het is nooit meer echt goed gekomen tussen de vereniging en de Stichting de Groninger Molen, ondanks wederzijdse pogingen. Omdat de vereniging vindt dat de stichting zaken laat liggen die de vereniging wel van belang vindt, zoals de inzet voor molenrompen en -stompen in de provincie, is er in 1991 een nieuwe Stichting Groninger Molenvrienden vanuit de vereniging opgericht. Deze stichting heeft als eerste activiteit de romp 'De Widde Meulen' in Ten Boer aangekocht. Er wordt met vrijwilligers hard aan gewerkt om de molen waterdicht te maken en nieuwe vloeren aan te brengen, zodat de molen als opslag voor materiaal van de vereniging kan dienen. Uiteindelijk doel is natuurlijk restauratie.

Tot slot

Op mijn slotvraag of er in de afgelopen 20 jaar in de vereniging zelf veel veranderd is, antwoordden de heren alle drie ontkennend. Natuurlijk is het aantal leden flink toegenomen, waardoor de werkzaamheden met betrekking tot de contributie-inning en versturing van de Zelfzwichter zijn uitgebreid, maar daarnaast is dit door de automatisering ook weer makkelijker geworden. Verder blijft de vereniging zich inzetten voor de molens en gevraagd en ongevraagd advies geven. Zo is de zelfzwichting in Groningen niet meer weg te denken. Volgens de drie heren is dit één van de grootste verdiensten van de vereniging geweest. Dijk: "Overal werd de zelfzwichting weggerestaureerd en kregen de molens weer een oud hollands gevlucht. Wij waren van mening dat de zelfzwichting behouden moest worden. Veel van de Groninger molens stonden er namelijk nog, omdat ze dankzij de zelfzwichting veel langer hebben kunnen concurreren tegen de mechanisatie. De eerste molen waarbij het lukte was op De Zwaluw in Zuurdijk. Van Monumentenzorg wilde men in eerste instantie alleen op pelmolens zelfzwichting aanbrengen. De Zwaluw was een pelmolen, dus toen konden ze er niet meer onderuit." De Jong: "Sinds kort hebben we ook weer een tjasker en eigenlijk zouden we ook weer een molen met

zelfkruifing moeten hebben. Er blijft dus genoeg te doen. Maar de vereniging heeft dit alles, het hele molenvleven in de provincie, weer op gang gebracht. Door de vereniging werden gemeentes en provincie geïnteresseerd en begonnen de molens weer te draaien."

Mijn tweede cassettebandje was vol en we besloten dat het genoeg was. Genoeg herinneringen opgehaald, genoeg informatie voor een

verhaal. Hoewel ik door de opleiding bij Dijk en mijn bestuurswerk afgelopen paar jaar al het één en ander had meegekregen over het verleden van de vereniging, heb ik deze avond toch veel nieuws gehoord. Ik begrijp nu eindelijk wat er met de stichting(en) is gebeurd. Ik kijk met meer bewondering naar de drie heren die zo ontzettend veel voor de Groninger molens hebben gedaan.

hem-
dinu-
afge-
je in
op
van de
g net
Loui-

11

Fried-
de deel
ederland
chemische
overgeno-
hij van
el blijkt
mee te
heeft
al een
er slaat
merkt hij
hetzelfde

Het ziet er naar uit dat Groningen zijn eigen molenvvereniging krijgt. Op uitnodiging van de initiatiefnemers, de heren T. de Jong en B. Dijk, zijn een vijftigtal molenvrienden, vrijwillige molenaars, koren- en watermulders en molenmakers in Hoogkerk bij elkaar geweest om van gedachten te wisselen over de oprichting van de vereniging Vrienden van de Groninger Molens.

Aan dit initiatief heb ik al eerder aandacht geschonken. De vergadering heeft de volgende resultaten opgeleverd: er is een voorlopig bestuur van 11 leden gekozen, waarin o.a. de heren De Jong en Dijk zit-

ting hebben. De functies moeten nog worden verdeeld. Uit dit bestuur zal een comité worden gevormd, dat zich mag buigen over het reglement en de vraag of een stichtingsvorm te verkiezen valt boven die van een vereniging. Ook wordt gedacht aan uitwisseling van bestuursleden met de Groninger Molencommissie, waarvan enkele leden aanwezig waren.

De doelstellingen van de vereniging-in-oprichting zijn:
1. Actief meewerken aan het behoud van de Groninger molens.
2. Tijdig aan de moleneigenaren verslag doen van zijn molen(s).
3. Indien noodzakelijk: molens onder eigen beheer nemen. Hiervoor denkt men een stichting in het leven te roepen.
4. Het samenstellen en uitgeven van drukwerk aangaande de toestand van de Groninger molens.

TORPEDO

Dit plaatje uit 1914 en de bel schip Margare haven lag. De A. Hijkema u. De heer Mulc gen de mast, (op de voorp bracht haa. Middellara. Het schip we eveneens de met de niet dat oorlo stoomsch derging het.

Uit: Nieuwsblad van het Noorden, 8 oktober 1973.

Jubileumexcursie Westfälische Mühlenstrasse (1)

door Martin E. van Doornik.

Om te beginnen is wel eerst een beknopte beschrijving van de Kreis Minden-Lübbecke, waarin de in Duitsland bekende Westfälische Mühlenstrasse is opgenomen, nodig. De Kreis (= streek) Minden-Lubbecke is oost-west ongeveer 50 kilometer lang en noord-zuid 35 km. breed en heeft verschillende landschappen. Het wordt in het zuiden begrensd door het Wiehengebergte met veel bossen, in het midden is het vrij vlak met veel agrarische cultu-

ren en het noorden is licht heuvelachtig met mooie onverwachte plekken. Het geheel wordt oost-west doorsneden door het Mittellandkanaal, die de Ems met de Elbe in de voormalige DDR verbindt, welke bij Minden door de rivier Weser wordt gekruist. De Weser is de grootste rivier, die geheel binnen Duitsland stroomt en via Bremen in de Noordzee uitmondt.

In deze streek Minden-Lubbecke, nog iets minder dan de halve provincie Groningen groot, staan liefst 41 molens, te weten 9 waterradmolens, 3 standerdmolens, 3 rosmolens, 7 stellingmolens, 2 grondzeilers, 1 watervluchtmolen en de rest ronde stenen beltmolens, de meesten van een windroos voorzien. Volgens oude afbeeldingen in diverse aldaar verkrijgbare molenboeken hadden de meeste molens zelfzwichting. In de loop der jaren is dit systeem echter weggerestaureerd tot zeilroeden. Nog maar één molen heeft zelfzwichting op 1 roede behouden. Een schril contrast

met Groningen!

Er hebben zich slechts 22 personen opgegeven voor deze prachtige excursie op 12 en 13 juni 1993. Misschien heeft de prijs à raison f 180,- p.p. veel leden van onze Vereniging afgeschrikt. Achteraf gezien is de reis met overnachting in een luxe hotel uiterst goed bevallen en de deelnemers hadden er totaal geen spijt van! Het weer werkte goed mee en het was erg gezellig! Uitgerekend in het jubileumjaar van onze Vereniging was, behalve onze reisleiders Bernard Dijk en Gerard Koster, eveneens

niemand van het bestuur aanwezig.

Eerst waren er problemen omtrent het regelen van een autobus met chauffeur en wel zodanig dat de deelnemers op 12 juni zo'n 3 kwartier langer op de bus moesten wachten. Maar dan ging het eindelijk op weg, richting Nieuweschans om daarna bij Bunde de nieuwe autoweg richting Lingen te nemen. Al gauw reden wij langs de groene hoge heuvels van het Teutoburgerwald. Na amper 3 uur rijden in gezellige stemming bereikten we de Mühlenkreis Minden-Lubbecke, waar we via smalle en hellende weggetjes bij de bovenslagwatermolen van **Hullhorst** kwamen om daar koffie met gebak te nuttigen en om onze benen te strekken.

De molen wordt reeds in 1646 op een oorkonde vermeld, maar kreeg zijn huidige uiterlijk na een brand en een periode van verval. Hij is nu ingericht als restaurant, alleen een klein gedeelte van het oorspronkelijke moleninterieur is bewaard gebleven met twee koppel maalstenen en voorzien van nog nieuwe gaande werken met een spoorwiel. Doordat de molenbeek opgedroogd is, zal de molen nimmer in werking gezet kunnen worden. Een slechte water-biotop dus!

Niet lang daarna brachten wij een bezoek aan de grote rosmolen van **Oberbauernschaft**, zeer fraai ge-

legen op de hellingen van de Wiehengebergte met grandioze uitzichten. De rosmolen is een achtkant vakwerkgebouw met een kegeldak, met stro gedekt (waar vindt men hier riet?), gebouwd in 1797. Daarbij zijn onderdelen van een ander gebouw gebruikt, want op een balk trof ik het jaar 1663 aan. De molen heeft twee haaks op elkaar aangebouwde schuren. De rosmolen, met een spoorwiel van 32 meter omtrek, getrokken door zes paarden, heeft een drieledige functie: korenmolen, vlasmolen met stampers en een dorsmachine die in een naastgelegen boerderij stond opgesteld. Aan het spoorwiel ziet men dan ook drie schijfloppen zitten. Enkele deelnemers namen de plaats van de paarden in en zetten de vlasstampers in werking. Op de zandstenen slagbank werden de vlasvezels aldus fijngestampt, wat met veel lawaai gepaard ging.

*Gedeelte van de enorme rosmolen **Oberbauernschaft**.*

Foto: M.E. van Doornik

De ronde stenen stellingmolen van **Eilhausen**.

Foto: M.E. van Doornik

De derde molen op onze route is de ronde stenen stellingmolen van **Eilhausen**, *Königsmühle* genaamd, die met vier volle witte zeilen stond te draaien. Gebouwd in 1748 in opdracht van de koninklijke Pruisische regering in Minden om de inwoners van die stad te voeden, vandaar de naam van de molen, welke in Duitsland wel vaker voorkomt. Het was eerst een grondzeiler, die later tot stellingmolen is verhoogd, wat te zien is aan de bakstenen verhoging op het natuurstenen muurwerk. De molen is uitgerust met twee koppel maalstenen en een grote buil. Opmerkelijk zijn de zware planken van de stellingdelen: 5 cm. dik eikenhout! De

zeilen zijn op een vreemde manier aan het hekwerk vastgeknoot; aan de molenaars van de *Königsmühle* demonstreerden wij hoe de zeilen in 'Niederlande' voorgelegd kunnen worden en ook werd er een z.g. stormproef gedaan. Merkwaardig is de gemetselde bakstenen ballastlaag van de Franse stenen in de molen!

De volgende molen staat enkele kilometers verderop in **Eickhorst**, een ronde stenen beltmolen, waarvan het molenlijf voor de helft wit bepleisterd is, iets wat veel te zien is in deze Mühlenkreis. Onze buschauffeur had moeite om op de smalle weg naar de molen te rijden, zeker wanneer er vele auto's van andere bezoekers half in de berm geparkeerd stonden. Met slechts twee volle zeilen stond de beltmolen op een windje te wachten. Naast de molen was er gelegenheid om te eten en te drinken. Er werd ook molenbrood verkocht in het bakhuis, zo heet uit de oven. Heerlijk! In de molen kon men diverse molenboeken kopen. Wat ons opviel, is dat overal in de verschillende molens de wouterlatjes bij de molenwielen ontbraken! Zeer gevaarlijk!

De tocht ging verder naar de kleine wat vervallen beltmolen van **Todtenhausen** uit 1731 met rechtsomdraaiend gevluucht. Alle bovenkruisers met een staart in deze Mühlenkreis hebben altijd een gevorkte staartbalk onder de korte spruit als

vreemd kenmerk. Zo ook hier. Het gaande werk is redelijk intact en in de kap zagen we een linkse vangbalk boven het voeghout met duimophanging, als vreemde eend in de bijt tussen de andere molens, die voorzien zijn van een kort sabelijzer. De molen had tot 1914 zelfkruising, wat nog te zien is aan de ijzeren tandradbaan onder de kap en de nog aanwezige tandwielen binnen de korte spruit. Zoals overal missen de koppels maalstenen de kaarbomen, inplaats daarvan zitten er twee zware eiken planken met sierlijk gegolfde bovenrand op hun kant op de kuipdeksels.

De zo kenmerkende gevorkte staartbalk, hier op de al wat vervallen beltmolen van **Todtenhausen**.

Foto M.E. van Doornik - juni 1993

De achtkante stellingmolen van **Messlingen** is de zesde molen op onze excursie. Voorzover ik heb

Achtkante stellingmolen van **Messlingen** met dubbele windroos. De laatste van Europa?

Foto M.E. van Doornik - juni 1993

nagegaan, is dit de laatste molen van Europa met twee windrozen. Dubbele windrozen kwamen zelfs vroeger ook in Groningen voor: o.a. de grote poldermolen van "De Vereeniging" te Pieterzijl (gesl. 1955), poldermolen "De Zee-meeuw" ten noorden van Uithuizen (onttakeld 1932; achtkant thans in Molenrij) en de nog bestaande "Eva" in Usquert (windroos afgeblazen 1891). Eén roede van de Messlinger molen heeft zelfzwichting, bediend via een zwichtring achter de askop. Het houten achtkant rust op stenen stiepen, halfhoog onder de stelling. De houten wanden tussen de stiepen zijn tijdens een restauratie in 1978 vervangen door vrijstaande bakstenen

muren. De in de molen gebruikte meelzakken dragen het opschrift 'Deutsche Bundespost' met zwart-rood-gele strepen. Wel handig met hun ijzeren ogen voor het ophangen aan de maalbak.... De molen gebouwd in 1843 geeft samen met een fraaie boerderij in vakwerkstijl, een bakhuis en wat enkele schuren een gaaf voorbeeld weer, hoe het plattelandleven in de 19e eeuw eruit gezien moet hebben. En dat alles midden in de golvende korenvelden gelegen met wat berkeboomen en een prima biotoop!

Nummer zeven is de pas gerestaurerde ronde stenen beltmolen van **Wegholm**. Om hem te bereiken durfde onze chauffeur zelfs over een fietspad te rijden.... Hij stond zonder zeilen te draaien; de askop draagt het jaartal 1989 en de gelaste roeden zijn van de ons bekende fa. Derckx afkomstig. Zonder kikers!

De invaart in de belt loopt naast het hart van de molen, de beide ingangspoorten staan dan ook schuin opgesteld, in de omtrek van de belt. Want onderin is namelijk een grote motor opgesteld voor aandrijving van het maalwerk. De wieken draaien alleen voor de prins. De oude molenaar met zijn vrouw en hun hond voegden zich bij onze groep in en om de molen, die geheel bepleisterd is, voor nadere toelichting.

*De molen van **Wegholm** draaide zonder zeilen voor de prins.....*

Foto M.E. van Doornik

De laatste molen van vandaag is die van **Hartum**, weer een ronde (natuur)stenen beltmolen met windroos, die in 1876 een vervallen standerdmolen uit de 17e eeuw verving. Boven de belt vertoont het molenlijf een knik. Ik beschik over een oude foto van de molen, voorzien van zelfzwichting met ook kleppen aan de voorzijde van de roeden. Hij had toen een aarden belt, nu is er een natuurstenen bouwwerk (met betonnen binnenkant!) rond de molen opgetrokken met een plat dak. Niet fraai. Ook zijn er hier Derckx-roeden aanwezig, aangebracht in 1988. Hartum mag zich bogen op de oudste "Mühlenstandort" van deze Kreis.

Onze bus reed nu naar de eindbestemming van vandaag: Hotel Altes Forsthaus te Bückeberg. Het is een deftige stad met stijlvolle huizen en er staat een groot kasteel in het centrum. De Mühlenkreis Minden-Lubbecke mag dan mooi toeristisch zijn, helaas zijn daar veel te weinig overnachtingsaccommodaties. Slechts één camping (Espelkamp), geen jeugdherberg, en de hotels zijn schaars en dat in een land van 50 bij 35 km! Bückeberg ligt net buiten de oostrand van deze Mühlenkreis. Maar ons hotel,

wat een luxe! Het is een groot vakwerkhuis met een moderne aanbouw ernaast, gelegen op een helling tegen de bossen van de Wesergebergte aan. Nadat wij ons daar geïnstalleerd hadden, gingen we aan tafel voor een diner, wat reuze gezellig was met zo'n kleine groep. Er werd heel wat gelachen. Morgen, zondag 13 juni 1993 is het Kreismühlentag, een soort feestelijke nationale molendag en dat belooft wat!

(wordt vervolgd)

De tjasker is terug in de provincie Groningen

door W. O. Bakker

De tjasker was vroeger een bekend molentype in de noordelijke provincies en was verspreid van Friesland tot de Dithmarschen in Sleeswijk-Holstein. In Friesland waren twee typen de bok- en de paaltjaskers. In Duitsland o.a. in Riepsterhammrich had men boktjaskers, waarvan nu in die buurt weer twee nieuwe gebouwd zijn. Bij ons waren alleen paaltjaskers bekend. Er stonden o.a. enkele bij Grijskerk, in het zuidelijk Westerkwartier en ook in de Woldstreek. Rond Scharmer en Harkstede waren deze molentjes ook bekend en men noemde ze hier 'tonmolens'. Bij onze Groninger molenliefhebbers kwam de wens naar voren om ook weer een tjasker en een spinnekop hier te krijgen.

Op initiatief van wethouder P. Drenth van Scheemda en Cor Gerkes uit Groningen, toen een leerling van Drenth, gingen we in januari 1989 naar Wijckel (gem. Gaasterland) en naar het natuurge-

bied de Weerribben bij Ossenzijl in Overijssel waar vier tjaskers veel aandacht kregen en ook de spinnekop 'De Wicher' uitvoerig werd bekeken.

Uiteindelijk stelde de gemeente

Scheemda geld beschikbaar om een tjasker te laten bouwen en dit geschiedde in 1991 door de Stichting Werkgelegenheidsprojecten in de vroegere brandweerkazerne in Wildervank. Eerst werd een groot schaalmodel gemaakt die al dienst heeft gedaan op tentoonstellingen o.a. in Termunterzijl.

In 1991 meldde "De Zelfzwichter" No. 3, dat de molen geplaatst zal worden bij het Midwolderbos voor het opmalen van water in een natuurgebied van Het Groninger Landschap.

De heer P. Drenth wordt de stimulator genoemd.

In april 1992 wordt gemeld dat de molen nog in Wildervank staat, maar in 1993 is de definitieve plaats bepaald en daar werd het nodige grondwerk verricht en daarna de molen geplaatst bij de zandafgraving langs de Sebo Ennemaweg.

Op 20 september werden we uitgenodigd om de officiële ingebruikstelling bij te wonen.

De samenkomst werd gehouden in de schuur van de familie Sportel op korte afstand van de tjasker gelegen.

Hier was een grote groep genodigden en belangstellenden bijeengekomen. We werden welkom geheten door de heer Drenth, wethouder en vanmiddag ook loco-burgemeester van de inmiddels sterk vergrootte gemeente Scheemda. In het bijzonder welkom voor mevrouw M. de Meijer als gedeputeer-

de van de provincie Groningen, die voor de eerste keer in functie in Scheemda was. Ze roemde de samenwerking door velen om hier zoiets in stand te brengen en noemde tevens het door de provincie veranderde monumentenbeleid, wat door velen, niet alleen uit de molenwereld, als zeer bedreigend wordt gezien.

De heer Schollema van de Stichting Werkgelegenheidsprojecten vertelde dat het een moeilijke klus was voor de drie leerlingen die de molen bouwden onder leiding van de heer Arkema, naar tekeningen en aanwijzingen van molenmaker J.D. Medendorp.

Diverse sprekers voerden nog het woord, o.a. de heer J. Slim van de Molenstichting Oldambt, die het molentje in beheer krijgt.

Daarna wandelden we naar de molen; een genot tijdens één der weinige mooie septemberdagen.

De molen was door leerling-molenaar Johan Teuben (16 jr.) uit Winschoten reeds opgezeild en hier stelde mevrouw de Meijer, met Johan als hulp, de molen in werking.

Met behulp van handkracht en soms een beet je wind werd er enig water opgepompt en men kon zien dat het molenerfje en de wattergangen keurig waren aangelegd. De molen staat er mooi in een ruime omgeving en alleen aan de oostkant staan bomen langs de op enige afstand gelegen weg. Het moleneilandje en de wateraf-

voer is in beton uitgevoerd en dat zag er nog erg nieuw uit, maar dat zal na enige tijd wel minder opvallend zijn. Hierna gingen we weer naar de boerderij, waar een boerenkapel, samengesteld door leden van twee muziekcorpsen, het geheel opluisterde.

We werden goed onthaald waarna de heer Drenth iedereen bedankte voor alle vormen van medewerking en meteen ook de bij ons zo graag gewenste spinnekop memoreerde. Ook hiervoor wil hij zich graag inzetten.

De omgeving is er hier geschikt voor, maar technisch is een spinnekop veel ingewikkelder dan een tjasker en zal heel wat meer gaan kosten. 'We gaan er ons mee bezig

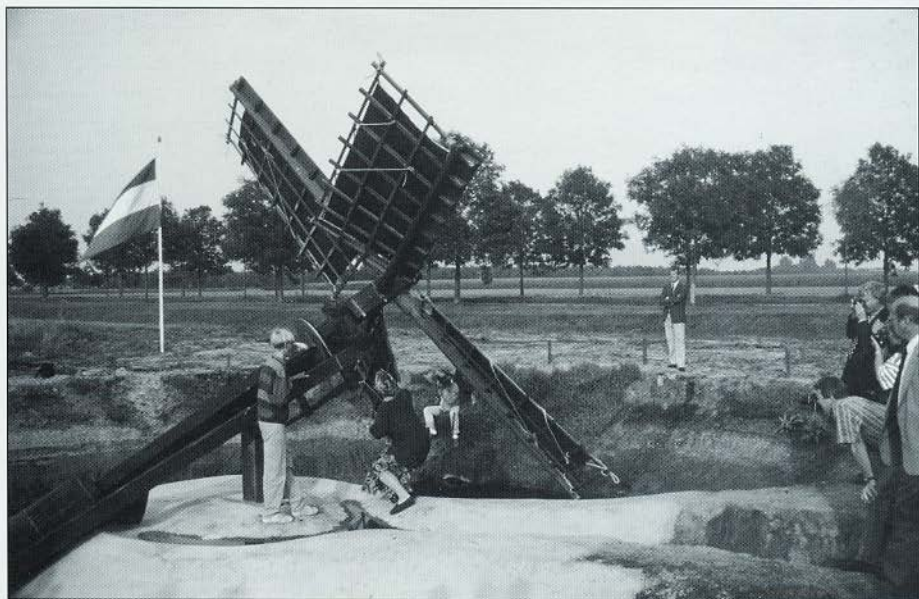
houden' aldus de heer Drenth.

Daarna gingen we voldaan huiswaarts, na het zien van één onzer bereikte doelstellingen.

De tjasker zal worden bemalen door Johan Teuben en de heer Drenth als tweede molenaar.

De molen ziet er keurig en solide uit. De vier nieuwe zeiltjes werden gemaakt door mevrouw Pouw uit Naarden, die met haar man de reis naar Midwolda had ondernomen.

De vlucht van het molentje is 5.40 m. De tonmolen heeft een doorsnede van 0.40 m. en de lengte ervan is 2.70 m. We zullen hopen dat Johan er veel mee zal draaien en dat de blauwe wimpel van "De Hollandsche Molen" aan de vlaggemast zal wapperen.

*De feestelijke ingebruikname van de nieuwe tjasker in Midwolda.
Foto: F.L. Humbert 20-9-1993.*

Verstild verleden (7)

door H.A.Hachmer

Ditmaal gaan we naar een deel van Groningen dat nu bij de provincie Friesland behoort, te weten Gerkesklooster/Stroobos. Het tweelingdorp kende vroeger heel wat bedrijvigheid. Langs het kanaal vonden we vele kleine bedrijfjes. Deze bedrijfjes dreven soms bijna letterlijk op de beurs van de binnenschipper.

*De molen van Pop Kooi te **Stroobos**.
Foto Rijksarchief, Groningen.*

Minder afhankelijk van de schippers waren de molens. Het tweelingdorp kende er maar liefst vijf! De aan en afvoer van het produkt zal overigens wel via het water plaats hebben gevonden. Economisch gezien zat men hier gunstig, het Hoendiep was de belangrijkste doorvoeroute naar Holland en Friesland. Op de foto zien we één

van de vijf molens, namelijk de zeskante bovenkruier van Kooi. De molen werd in 1829 gebouwd met gebruik van een oud zeskant. Dit zeskant stond eerst aan de noordzijde van de weg in het dorp Wadwerd. In 1828 kocht Sikke Louwerts Welt de molen van de familie Bosveld. Welt brak de molen af en herbouwde het geheel te Stroobos,

Hoendiep zuidzijde op ongeveer 300 meter van de toenmalige provinciegrens. De molen werd eerst in gebruik genomen als pelmolen, maar funktioneerde later ook als korenmolen. Begin deze eeuw was de molen bezit van de familie Kooi. Stroobos kende overigens lange tijd twee zeskante molens. Tegenover de molen van Kooi vonden we de zeskante molen van Feenstra.

Later kocht de heer H. Berghuis uit Gerkesklooster de molen van Kooi waarschijnlijk om concurrentieoverwegingen aan. Hij bezat eveneens een molen te Gerkesklooster. De molen werd in 1927 ontweikt en tien jaar later gedeeltelijk afgebroken. Het dorp Stroobos verloor daarmee een deel van haar charme.

Het archief-documentatiecentrum

door F.L. Humbert

De archief-commissie heeft in het jubileumjaar van onze vereniging pas op de plaats gemaakt. Er is sprake van stagnatie in de ontwikkeling van programma's, maar tegelijkertijd is er meer begrip ontstaan voor de grenzen van de mogelijkheden.

In de voorgaande jaren heb ik u periodiek op de hoogte gehouden van onze werkzaamheden en de voortgang, die is gemaakt met het ontwikkelen van een gebruiksvriendelijk data-systeem, ten behoeve van ons archief van historische en technische gegevens betreffende de molens van onze provincie. 'Molens van onze provincie' slaat niet alleen op de ongeveer 80 exemplaren die we heden nog aantreffen. We vergeten niet de circa 50 rompen en stompen die nu nog aanwezig zijn. De hoofdzaak is echter het datamateriaal betreffende de ongeveer 1400 molens die ooit in de provincie Groningen heb-

ben gestaan en waarvan we ons nu nog slechts een beeld kunnen vormen door bewaard gebleven foto's, tekeningen, schilderijen, documenten, krantenartikelen, boeken en overig archiefmateriaal.

Het data-systeem dat is ontwikkeld en daarna om commentaar is gezonden naar een aantal geïnteresseerde deskundigen, dient nu operationeel te worden gemaakt. Ik heb gedacht dat het systeem na enige aanpassingen en uitbreidingen ook nationaal en zelfs internationaal zou kunnen worden toegepast. Tijdens het molinologisch congres, dat in juli in Wales is ge-

organiseerd door The International Molinological Society (TIMS), is mij echter gebleken dat dit niet eenvoudig zal zijn te realiseren. Wij zouden het ons onnodig moeilijk maken door een systeem te ontwikkelen dat wereldwijd toepasbaar is. De variaties in molentypen zijn daarvoor ook te groot. Wij zullen ons daarom maar beperken tot binnen de provinciegrens.

Een geschikte archiefruimte is helaas nog niet gevonden. Dat hoeft ons er echter niet van te weerhouden met het verzamelen en rubriceren van archiefstukken door te gaan of te gaan beginnen. Eventueel kunnen we het archief tijdelijk onderbrengen in een min of meer aanvaardbaar onderkomen; dit in

afwachting van het beschikbaar komen van een permanente locatie die voldoet aan de te stellen eisen.

Van de heer Van der Horst ontvingen wij dit jaar een handboek waar het bestuur en de archiefcommissie nuttig gebruik van zullen maken. Indien u als lezer en molenliefhebber afstand zou willen of moeten doen van molenmateriaal, of het nu gaat om onderdelen, werkuigen of documentatie, wij houden ons van harte aanbevolen.

Wanneer u dit leest, ik verwacht in de laatste week van 1993, kijken wij uit naar 1994. Ik wens u een goed nieuw jaar en ik hoop dat er in 1994 ook voor ons archief gunstige vooruitzichten zullen zijn.

Gilde nieuws afd. Groningen

door Bé Oomkes

Contactbijeenkomst afdeling Groningen van het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

Op zaterdag 9 oktober j.l. hield de afdeling Groningen van het Gilde van Vrijwillige Molenaars haar jaarlijkse contactbijeenkomst te Grijpskerk. De opkomst was matig, slechts 35 personen. Onder het genot van een kopje koffie en later een drankje werden in De Burcht allerlei zaken besproken, o.a. de taken en samenstelling van het afdelingsbestuur en de verantwoordelijkheid voor het toelatingsexamen. De afgetreden voorzitter de heer J. van Dijk nam afscheid. Het voorstel om het afdelingsbestuur uit te breiden

met de heer L.H. Duijm vond instemming. Bij de voorjaarsexamens slaagden op de molen *de Leeuw* te Zeerijp de heren Weessies, van Tongeren en Kosmeier en op de molen *Aeolus* te Farmsum de heren Bisschop, Homan en Schaafsma. Eén kandidaat moet het theoretische gedeelte overdoen. Eén kandidaat werd afgewezen. Bij het najaarsexamen op de poldermolen van de Grote polder te Slochteren was de score 100 %. Hier slaagden de heren Biesheuvel, Duursma en Kukler.

Ook werd gesproken over een in 1994 te houden Groninger molendag, waarbij het bestuur van de Stichting De Groninger Molen denkt aan een zondag in juni. Uit de reacties bleek dat enkele vrijwillige molenaars bezwaar hebben tegen het draaien op zondag en dat op sommige dorpen negatieve reacties uit de bevolking kunnen worden verwacht.

Ten slotte werd gewezen op de bijeenkomst op 27 november a.s. te Woudsend ter herdenking van het feit dat 400 jaar geleden aan Cornelis Cornelisz te Uitgeest octrooi werd verleend voor een houtzaagmolen met een krukas en de excursies naar verschillende houtzaagmolens in Friesland op 28 november a.s.

De molenaars Oege Lesman en Mark Hazenberg ontvingen ons op hun molens De Kievit en De Westerhorner.

Over een molenverzameling

door C. E. van der Horst.

● 1. Jan Smit uit het West-Friese Winkel heeft in eigen beheer een nieuw (molen) boek uitgegeven: ***“De strijkmolens van de Nedorperkogge.***

Een historie over water, wind, mensen en molens.” De schrijver heeft een lange speurtocht gedaan naar de geschiedenis van de vijf molens die al in 1911 onder de slopershamer vielen.

Hoewel dit boek met z'n 115 pagina's op A-4 formaat natuurlijk in hoofdzaak van belang is voor de plaatselijk geïnteresseerden, komen ook interessante passages voor andere molenliefhebbers aan bod. Zoals de diverse gereedschappen op een timmer- en molenmakerswerf, het werk van de zeilenmaker enz.

Eeuwen lang bedroeg het jaarloon van de molenaars f 70,-. Een zeer karig loon dat in 1865 voor molenaar C. Krap uit de Nedorperkogge nog eens

werd gehalveerd omdat de molen door zijn achteloosheid een as had verspeeld....

Men kan dit boek telefonisch bestellen bij dhr. Jan Smit te Winkel tel. nr. 02244 - 1816. De prijs bedraagt f. 27, 50 excl. porto-kosten. (Zie afbeelding 1).

Afb. 1 De vier van de vijf strijkmolens van de **Niedorperkogge**, met stoomgemaal a/d Grote Kolk. In 1911 werden de molens gesloopt en het stoomgemaal vervangen door een dieselmol.

Collectie C.E. van der Horst.

● 2. Onder auspiciën van de V.V.V. Wijk bij Duurstede is in 1992 een brochure uitgegeven met als titel **"Rijn en Lek"** Molen in de schijnwerpers' een aardig boekje van 31 pagina's met diverse illustratie's.

Het geeft de geschiedenis van de beroemde walpoortmolen in Wijk bij Duurstede welke ten onrechte dikwijls voor de molen van Ruisdael wordt versleten. Hoe dit misverstand heeft kunnen ontstaan leest U in dit boek je dat tevens ingaat op de bewogen geschiedenis van deze fraaie molen. Terloops wordt ook de historie belicht van de vijf, verdwenen molens in deze stad.

In een brochure die op grote schaal verspreid zal worden, is er niet aan te ontkomen dat ook een aantal voor molenliefhebbers, bekende zaken ter sprake komen. Dat neme men dan maar voor lief. De schrijfster, Tonny Vos-

Dahmen von Buchholz, is er in geslaagd een aardig boekje toe te voegen aan de lange reeks Nederlandse molen boeken.

Het boekje is verkrijgbaar bij de Ver. De Hollandsche Molen te Amsterdam door overschrijving van f. 8,50 op gironummer 11 35 90. O.v.v. 'boekje Rijn en Lek'.

● 3. en 4. In de Zelfzwichter, nummer 66 (juni 1992) deed ik onder nr. 7 melding van de uitgave van gidsjes over steeds weer één Duitse molen.

De serie heet Deutsche Mühlenführer en is een uitgave van de Ver. zur Erhaltung von Wind- und Wassermühlen in Niedersachsen und Bremen. Ik schreef dat er in deze reeks drie boekjes waren verschenen en dat meerder zouden volgen.

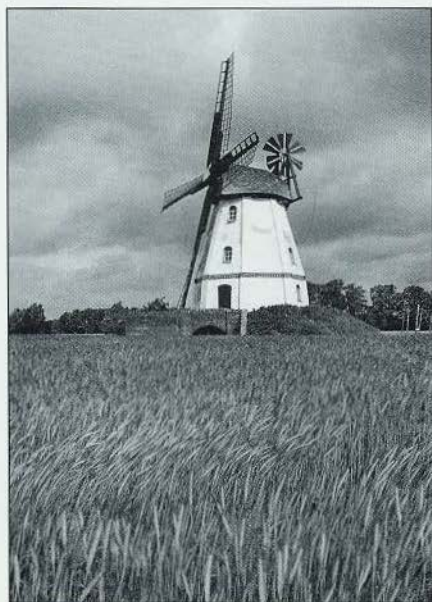
Inmiddels zijn er twee boekjes bijgekomen en wel:

Heft 4 Ruidiger Wormuth '**Windmühle Möslö**' een zojuist gerestaureerde achtkante stenen beltmolen met windroos.

en Heft 5 van dezelfde schrijver '**Wassermühle Harrienstedt**' een in vakwerk gebouwde fraaie onderslagmolen dichtbij de grens van Nordrhein Westfalen.

Zeer goed verzorgde boekjes, 17 pag's met veel illustratie's en niet duur. Inklusief porto betaalde ik voor beide boekjes 7 D.M. tesamen.

Verkrijgbaar bij bovengenoemde vereniging - adres: Corsicakamp 33 te Os-nabruck. (zie afbeelding 2).

Afb. 2 Fraaie achtkante stenen beltmolen te **Möslö** Kr. Nienburg (N.S.) - Duitsland. Gebouwd in 1853. Uitgebrand in 1909 en na de 1e Wereld Oorlog herbouwd. Ontt-keld 1943 en gerestaureerd 1992. Zie boek-bespreking nr. 3.

Ansichtkaart coll. C.E. van der Horst.

● 5. Maar ook in ons eigen land verschijnen steeds meer boekjes of brochures één molen betreffende. Na restauratie is de plaatselijke bevolking zo trots op het resultaat dat de molen middels een eigen boekje nog eens extra in de schijnwerpers wordt gezet.

Al weer enige tijd geleden, maar nog steeds verkrijgbaar, verscheen: **“Molen De Hoop Zoetermeer”** waarin op 19 pagina's een kort historisch overzicht is opgenomen, verder de restauratie van de molen, het draaien en malen, recepten van brood en pannenkoeken bakken enz.

Dit alles verlicht met tekeningen en wat foto's.

Voor de prijs hoeft U het niet te laten, ik betaalde naar ik meen f. 5,- voor deze uitgave, exclusief porto.

Adres: Ver. Vrienden van Molen De Hoop - Dorpsstraat 207 - 2712 AJ Zoetermeer. (Zie afbeelding 3).

● 6. En 't kan niet op, alwéér dezelfde naam! De titel van het boekje dat nu voor mij ligt is **“Korenmolen ‘De Hoop’ Garderen”**. Een uitgave van maart 1993 en geschreven door H.E. van der Vlist en G.W. de Lange 48 pagina's, zw/w geïllustreerd en met een kleurenfoto op de omslag.

In dit boekje wordt de geschiedenis van de molen en zijn voorgangers uitvoerig omschreven. Zo lezen wij bijvoorbeeld dat de molen oorspronkelijk tevens een pelmolen is geweest. de ruimte voor de pelstenen is nog aanwezig. In 1938 werd het roedenkruis verbusseld (thans weer oud-Hollands). Kortom een keurig verzorgd boekje en aanbevolen voor hen die zich interesseren voor deze Veluwe molen, die dit jaar 140 jaar bestaat.

De prijs van het boekje is f. 8,- inclusief portokosten.

Aan te vragen bij Plaatselijk Belang p/a de heer Zevenbergen - Dorpsstraat 8-1, 3886 AS Garderen. (Zie afbeelding 4).

● 7. **“De standermolen van Oerle (gem. Veldhoven)”**.

Reeds in 1326 is sprake van een molen te Oerle. In 1360 blijkt deze molen een windmolen te zijn. In 1462 werd deze molen verplaatst en in 1914 geschiedde dat nogmaals. In 1933 werd de molen tenslotte gesloopt.

De plaats waar de windmolen tussen 1462-1914 heeft gestaan, is in de zomer van 1990 archeologisch onderzocht. Bij die gelegenheid zijn de nog aanwezige funderingsrestanten gemarkeerd en is dit voormalig molenterrein op een voor het publiek herkenbare wijze ingericht.

Ook de lokatie waar de molen tot 1462 zou hebben gestaan, werd in de zomer van 1992 ook deze plaats archeologisch onderzocht.

De Stichting Historisch Erfgoed Veldhoven heeft een publikatie over deze molen uitgegeven, onder de titel “De standermolen van Oerle”.

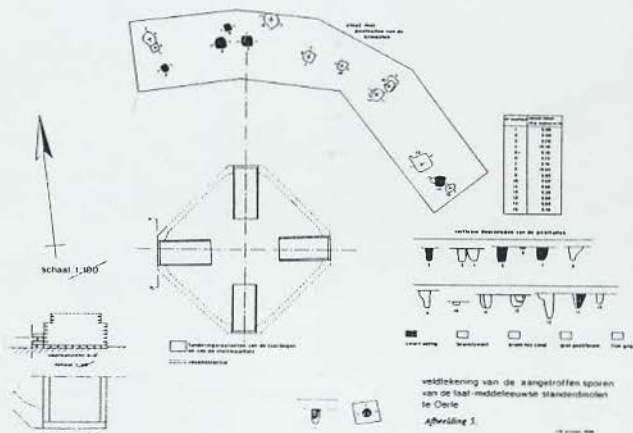
In het boek staan de verslagen van deze archeologische verkenningen en

Afb. 3 Zoetermeer, molen **De Hoop** zo rond 1965. Na de restauratie zijn de fabrieksgebouwen rond de molen afgebroken.
(Zie boekbespreking nr. 5)
Coll. C.E. van der Horst

Afb. 4 Stenen stellingmolen **De Hoop** te Garderen. Een beeld van kort na de oorlog. De wieken zijn verbusseld. (zie boekbespreking nr. 6)
Fotocollectie C.E. van der Horst

de historische en bouwkundige gegevens van deze molen, ook over de periode 1914-1933. Verder vindt men in dit boek opgespoorde molentermen (vanaf 1500-1818) en een lijst van mulders op de Oerlese molen van 1250 tot 1933. Deze studie is vooral bijzonder, omdat er nog maar weinig archeologische onderzoeken zijn uitgevoerd op vroegere molen-standplaatsen. Het boek, formaat A4, 66 pag.'s, 46 afb. en kaarten is verkrijgbaar door overschrijving van f 22,50 (inkl. porto) op giro 72.80.50 t.n.v. Stichting Historisch Erfgoed Veldhoven - o.v.v. "Standerdmolen".

Afbeelding - overgenomen uit het boek (verkeind) - van één van de veldtekeningen van de bodemsporen die tijdens de archeologische verkenningen werden aangetroffen. Locatie: "Molenberg" (1462-1914).

HET OMMELANDER ANTIQUARIAAT

geschiedenis, topografie en literatuur
Groningen-Friesland-Drenthe

in- en verkoop van boeken en
prenten

catalogus op aanvraag

Cornelis Albertsstraat 2
9901 EJ APPINGEDAM
tel: 05960-28166

Rabobank

Voor een hypotheek op maat

FIRMA EKKELKAMP

De speciaalzaak voor: Volkorenmeel

Hondensport

Vogelzaden, Vogels

Aquariumbenodigdheden

Hengelsportartikelen

en alles voor Uw huisdieren

Rijksstraatweg 135

Telef. 344816

HAREN (Gr.)

DE MOLEN IN DE VREUGD?

Wij hebben
'n grote collectie
geboortekado's, zoals:

kindercouverts,
rammelaars,
spaarpotten,
servetbanden,
papefels en
geboortebekers
in zilver en pleet.

GRAVEREN GRATIS!

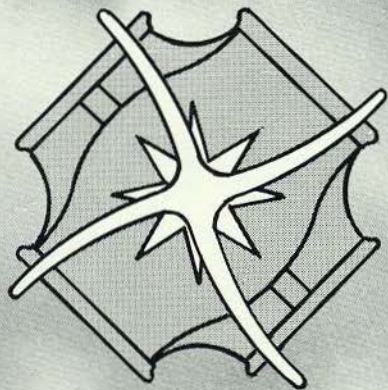
JUWELIER **REPKO**

Herestraat 4
Groningen

Rabobank

Voor een spaarvorm die bij u past

**Vereniging
Vrienden
van de
Groninger
Molens**

Postbus 213
9700 AE Groningen